

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 6/2000 vp

Hallituksen esitys laiksi valtioneuvoston oikeuskanslerista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 13 päivänä joulukuuta 1999 lähettänyt perustuslakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi valtioneuvoston oikeuskanslerista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 175/1999 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Eero J. Aarnio, oikeusministeriö
- valtioneuvoston oikeuskansleri Paavo Nikula ja kansliapäällikkö Klaus Helminen, Oikeuskanslerinvirasto
- professori Mikael Hidén
- oikeustieteen tohtori Jyri Inha
- professori Pekka Koskinen
- professori Juha Lappalainen
- professori Olli Mäenpää.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki valtioneuvoston oikeuskanslerista. Nykyinen asetuskenttasoinen sääntely ehdotetaan nostettavaksi pääosin lain tasolle. Uusi laki sisältäisi perustuslakia täsmentävät säännökset oikeuskanslerin tehtävistä ja toiminnasta. Lakiehdotus ei sisällä merkittäviä asiallisia muutoksia nykytilaan.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan samanaikaisesti uuden perustuslain kanssa 1.3.2000.

Esityksen säätämisyjärjestysperustelujen mukaan ehdotettu laki valtioneuvoston oikeuskans-

lerista on sopusoinnussa uuden perustuslain säännösten kanssa ja se voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Tehtävienjakolaki on aikanaan säädetty ns. poikkeuslakina. Perustuslain 110 §:n 2 momentti kuitenkin poistaa lain poikkeuslakiluonteen. Tähän lakiin ehdotettu muutos on lähinnä tekninen tarkistus, joka ei vaadi perustuslainsäätämisyjärjestyksen käyttämistä. Myös pakkokeinolakiin ehdotettu muutos voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä

syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esi-

tykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutoksin.

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota 1. lakiehdotuksen 4 §:n 1 momenttiin. Sen alkuosan mukaan asia tutkitaan, jos on perusteita epäillä, että jokin menettely on ollut lainvastainen tai velvollisuus on jätetty täyttämättä. Valiokunnan mielestä kantelujen tutkimiskynnys on kirjoitettu ehdotuksessa varsin tiukaksi. Tutkimiskynnyksen pitämiseksi sanonnallisestikin riittävän matalana valiokunta on muuttanut ehdotusta seuraavasti: "Oikeuskanslerin on tutkittava asia, jos on *aihetta* epäillä...".

Lakiehdotuksen 5 §:n 2 momentin mukaan kuulemisvelvollisuus kytkeytyy tilanteeseen, jossa on syytä olettaa, että asia antaa aihetta oikeuskanslerin toimenpiteeseen. Sanamuodon mukainen kuulemiskynnys asettuu valiokunnan käsityksen mukaan kovin korkealle. Lisäksi se liitetään arviointiin ("asia antaa aihetta toimenpiteeseen"), joka itse asiassa kuuluu jo päätösharkintaan. Kuulemistarpeen pitää kuitenkin määräytyä sen mukaan, mitä asiaa selvitetäessä on tullut esille. Näiden seikkojen ilmentämiseksi valiokunta on täydentänyt momentin alkuosaa seuraavasti: "Jos on syytä olettaa, että asia *saattaa* antaa aihetta ...".

Lakiehdotuksen 9 § koskee tietojensaantioikeutta. Asiasta on säädetty perustuslain 111 §:n 1 momentissa, jonka mukaan oikeuskanslerilla (ja oikeusasiamiehellä) on oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot. Perustuslaissa tämän säännöksen (vrt. esimerkiksi perustuslain 47,3 §:ään sisältyvät rajoitukset) on katsottava tarkoittavan yleistä tietojensaantioikeutta, joka ei riipu esimerkiksi tieto-

jen tai asiakirjojen salaisuudesta vaan siitä, mitä laillisuusvalvontatehtävän hoitamiseksi tarvitaan. Tietojensaantioikeuteen saattaa aiheutua rajoituksia muista seikoista, kuten siitä, että oikeutta olla todistamatta itseään vastaan pidetään perustuslain 21 §:ssä mainittujen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon käsitteiden piiriin kuuluvana oikeussuojatakeena (ks. HE 309/1993 vp, s. 74/II).

Valiokunnan mielestä lakiehdotuksen 9 §:ssä oleva luonnehdinta "salassapitovelvollisuuden estämättä" on edellä mainittujen seikkojen kannalta hyvin ongelmallinen, eikä se ole omiaan selkeyttämään sääntelyä. Valiokunta on tästä syystä poistanut kyseiset sanat ja muutoinkin yksinkertaistanut pykälän sanontaa. Muutosten johdosta myös pykälän otsikko on uusittu.

Lakiehdotuksen 12 §:n 2 momenttiin sisältyy asetuksenantovaltuus. Koska ehdotuksessa ei ole yksilöity asetuksen antajaa, asetuksen antaisi perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvosto. Valiokunta on aiemmin (PeVL 15/1999 vp) pitänyt perusteltuna sellaisen käytännön omaksumista, että valtioneuvosto mainitaan lakien valtuussäännöksissä asetuksen antajana, silloin kun tätä tarkoitetaan. Valiokunta on tämän mukaisesti täsmentänyt säännöstä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 2. ja 3. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti:

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

valtioneuvoston oikeuskanslerista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1—3 §
(Kuten HE)

4 §
Tutkittavaksi ottaminen

Oikeuskanslerin on tutkittava asia, jos on *aihetta* epäillä oikeuskanslerin valvontavaltaan kuuluvan henkilön, viranomaisen tai muun yhteisön menetelleen lainvastaisesti tai jättäneen velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeuskansleri muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta. Oikeuskansleri ei kuitenkaan tutki kantelua, joka koskee yli viisi vuotta vanhaa asiaa, ellei kantelun tutkimiseen ole erityistä syytä.

(2 mom. kuten HE)

5 §
Asian selvittäminen

(1 mom. kuten HE)

Jos on syytä olettaa, että asia *saattaa* antaa aihetta oikeuskanslerin toimenpiteeseen, asianomaiselle valvontavaltaan kuuluvalle henkilölle, viranomaiselle tai muulle yhteisölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

6—8 §
(Kuten HE)

9 §
Tietojen ja asiakirjojen maksuttomuus

Oikeuskanslerilla on oikeus saada (*poist.*) laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot ja asiakirjat maksutta (*poist.*).

10 ja 11 §
(Kuten HE)

12 §
Oikeuskanslerinvirasto

(1 mom. kuten HE)

Valtioneuvoston asetuksella säädetään oikeuskanslerinviraston organisaatiosta ja virkamiehistä sekä asioiden ratkaisemisesta oikeuskanslerinvirastossa. Yksityiskohtaisempia määräyksiä näistä voidaan antaa oikeuskanslerin vahvistamassa työjärjestyksessä.

13—16 §
(Kuten HE)

PeVM 6/2000 vp — HE 175/1999 vp

Helsingissä 17 päivänä helmikuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Ville Itälä /kok	Paula Kokkonen /kok
vpj.	Riitta Prusti /sd	Johannes Leppänen /kesk
jäs.	Tuija Brax /vihr	Heli Paasio /sd
	Klaus Hellberg /sd	Petri Salo /kok
	Esko Helle /vas	vjäs. Veijo Puhjo /vas
	Gunnar Jansson /r	Pekka Ravi /kok.
	Jouko Jääskeläinen /skl	